

Heā te uiga o te Hūiga o nā mea tau Akoakoga mō gāluega faka-tekinihona (technician) ma fefahakatauakiga (Reform of Vocational Education) mō nā tino akoako Pahefika (Pacific learners)

Ko te Malō na fakaali ē ia tana peleni ke fai he hihitemi o nā mea tau akoakoga mō gāluega faka-tekinihona ma fefakatauakiga (vocational education system) e mākeke ma tūmau mataloa. Ka fehoahoani ke fakalelei ātili nā hikili o tagata Niuhila uma e tuha lava pe ko te ā te tūlaga e i ei kilātou pe ko te ā te tūlaga o ā lātou akoakoga ma gāluega mautū e i ei, ma ka lagolago he tamaokāiuga olaola lelei.

Ko te lalolagi o gāluega e vave te fehuiakiga, ma ko nā mea tau akoakoga mō gāluega faka-tekinihona ma fefakatauakiga (vocational education) e manakomia ke fakamāhani ka ke tūmau pea i mua o nā hūiga iēnei. Ko he hihitemi o nā mea tau akoakoga mō gāluega faka-tekinihona ma fefakatauakiga e mau ma mākeke kā fehoahoani oi fakalelei ātili te olamālōlō o tagata Niuhila uma ma lagolago ki he tamaokāiuga olaola lelei e galue mō tagata uma.

Ko nā kogāfenua uma e tatau ke fakamālohia ka ke manuia. E i ei te tātou āvanoa fakafokotahi i te ōlaga kātoa heāheā maua ke fai ai he hihitemi ke mafai ai ia akoakoga ma koleniga o te kogāfenua e i ei hana takiala lelei tūmau tau atunuku ma fakamāhani ke fetau ki gāluega o te vai taimi nei ma te lumanaki. Ko tau fakahoa mai ki te ata o te hihitemi fou e tāua lahi lele ma kā fakaaauu pea i te hūiga kātoa tēnei.

Fokotahi te hihitemi o nā mea tau akoakoga mō gāluega faka-tekinihona ma fefakatauakiga kā:

fōki ki nā tino akoako uma te akoakoga ma koleniga e fiamaua e kilātou mō nā gāluega

fakamuamua nā tino akoako i te hihitemi e hē lelei i te taimi nei, kae maihe lava ia Māoli, tagata Pahefika, tino e hē kātoatoa lelei te mālohi ma nā tino e māulalo te lēvolo o nā akoakoga muamua

fōki ki nā falefaigāluega he āvanoa lahi ki he kaufaigāluega kua i ei te poto ma te iloa, ma hāuni mō nā gāluega i nā kogāfenua uma o Niuhila

fōki ki gāluega gaohi mea te taki ke mautinoa ai ko te kaufaigāluega a Niuhila e fetau ki nā manakoga o te vai taimi nei ma fakamoemoega mō te lumanaki

Heā te uiga o te mea tēnei mō koe

- » Mō te taimi nei, ko nā hūiga e hē huia he mea mō koe.
- » Ko nā hūiga e mataloa ma ko te fakahologa o nā hūiga e pulepule fakalelei.
- » E mafai koe ke fakamau tō igoa i nā mea tau akoakoga mō gāluega faka-tekinihona ma fefakatauakiga ma koleniga e vē ona māhani ai koe, aofia ai i loto o nā polokalame o tauhaga tuku fakatahi (multi-year programmes).
- » Ka mafai koe ke fakaaauu ke akoako e hē tāofia.
- » I te lumanaki, ka i ei ni fakaleleiga e lahi i te tūlaga o tau akoakoga, aofia ai:
  - fakalelei te fakamautūga mō te vāega o akoakoga
  - nā auala e faigōfie ai ke mālamalama ma fakauli ka koi peleni koe ke ako ni hikili fou, toe koleni pe fakalelei nā hikili mō gāluega
  - lahi atu ni auala ke maua ki tūlaga maualuga o te akoako i te gāluega ma fakalāpotopotoga a falefaigāluega fakaopopo ki nā akoakoga i fafo o te gāluega
  - te mafai ke gāoioi i te vā o te gāluega ma te koleniga i fafo o te gāluega ma te akoako i te kupega tafakilagi, ma faigōfie atu ai ke hikitia ki hētahi kogāfenua i Niuhila.

fakamautinoa ko nā kogāfenua uma o Niuhiā e i ei te loto gālulue fakatahi, fehuihuiaki, fai māfaufauga fou ma tūmau mataloa o nā kaukaunaga

fau i luga o te tūlaga takulelei o Niuhiā i te vā o mālo ma ko he kogāmea lelei lahi ke akoako

ke fetukunaki i te agānuku ma tino akoakoako i te gāluega ma nā nofoaga o nā Univehite pe ko kolihī (on campus), kae maihe lava ki Māoli ma tagata Pahefika

fehoahoani ki tupulaga talavou ke faigōfie te hūiga mai te kolihī ki ni gāluega lelei ma koleniga pe ko nā akoakoga i he tūlaga mauuluga ma te kupega tafakilagi pe ko nā nofoaga o nā Univehite pe ko kolihī e tālāfeagai

lagolago ki tagata uma ke fakaauau nā gāluega ke mautinoa ai e ia te kilātou i taimi uma nā hikili fou, ma talāfeagai iēia e fofou ki ei nā falefaigāluega i te toe koleniga, fakalelei ma toe ako nā hikili

fehoahoani ki fānau ke fakamautinoa ko tagata uma i te kāiga e mafai ke maua uma ni totoģi, e ui lava ka koi fakaauau ā lātou akoakoga i nā hikili fou ke fehoahoani ai kia te kilātou ke āgai ki mua i ni gāluega tauī hili atu te lelei.

Heā te tonu a te Mālo kua fai

Ko te Hūiga o nā mea tau Akoakoga mō gāluega faka-tekinihona ma fefakatauakiga (Reform of Vocational Education) e fakaavanoa ai nā tino akoako ke ako mō ni tuhipāhi e kavatu ki Niuhiā kātoa, ma ke fakamautinoa lahi ko kilātou e fetauī ma te tūlaga o nā gāluega gaohi mea pāhia, ma te tūlaga o fakaakoakoga mauuluga lelei ma lagolago akoako.

Ko nā hūiga fakapitoa na fakaleo e te Minihitā o Akoakoga i ā Aukuho 2019 iēnei:

1. *Fai he Workforce Development Councils (WDCs)*: E tuha e fā ki te fitu ia fakalāpotopotoga pūlea nā gāluega gaohi mea (industry-governed bodies), e kavatu e kilātou he takitakiga hili atu te lelei o nā gāluega gaohi mea (industry) i nā mea tau akoakoga mō gāluega faka-tekinihona ma fefakatauakiga.
2. *Fakatū he Regional Skills Leadership Groups (RSLGs)*: RSLGs e kavatu ni fautuaga e uiga ki nā hikili e manakomia i ō lātou kogāfenua ki te Tertiary Education Commission, WDCs, ma nā tautuaga a nā mea tau akoakoga mō gāluega fakapatino i te pitonuku.
3. *Fakatū he Te Taumata Aronui*: Ko he kulupu ke fehoahoani ke fakamautinoa ko te Hūiga o nā mea tau Akoakoga mō gāluega faka-tekinihona ma fefakatauakiga (Reform of Vocational Education) e iloa ai te tauhihi ma te fakamāoni o te Mālo ki te Māoli-Kalauna fakapāga (Māori-Crown partnerships).
4. *Fai he New Zealand Institute of Skills & Technology (te Fakalāpotopotoga)*: Ko he fakalāpotopotoga mō tagata uma o nā mea tau akoakoga mō gāluega faka-tekinihona ma fefakatauakiga e maua e nā kogāfenua e fuhi fakatahi ma tūmau mataloa, ma tuku fakatahi ai nā fakalāpotopotoga tekinoloti ma politeki e 16 e i ei nei (ITPs).
5. *Kave te tiute o te lagolago i luga o te gāluega akoako (on-the-job learning) ma i te fakalāpotopotoga o koleniga mō gāluega gaohi mea (industry training organisations –ITOs) ki nā tautuaga*. Ko te Fakalāpotopotoga ma iētahi tautuaga e lagolago te koleni i luga o te gāluega (on-the-job training) e vēia ko nā apelenitihī (apprenticeship) ma nā tinokoleni akoako vē nā ma te kavatuga o ni akoakoga ma koleni i te tūlaga i fao o te gāluega (off-the-job settings), ke maua ai te tukufakatahiga i te vā o nā tūlaga ma ke hohoko lelei ma nā manakoga ō gāluega gaohi mea.
6. *Fakatū te Centres of Vocational Excellence (CoVEs)*: CoVEs ka kaumai fakatahi ai te Fakalāpotopotoga, iētahi tautuaga, WDCs, tagata poto i gāluega gaohi mea (industry experts), ma nā tino hukehuke taulāmua ke matuā fakatuputupu lelei te tūlaga o mea tau akoakoga mō gāluega faka-tekinihona ma fefakatauakiga, ma fakahoa he kalikalamu māualuga ma lelei ma he ata fuafua i te hihitemi.
7. *Tukufakatahi te hihitemi fakatupega mō nā mea tau akoakoga mō gāluega fakapatino*: Ko he hihitemi fakatupega tukufakatahi e kave ki nā tautuaga fakatū ma akoakoga opo fakatahi ma gāluega (work – integrated education) uma i te levolo 3 ki te 7 o te fakailoga tuhipāhi ma te tīpoloma (e hē i ei ai te ākoga tīkelī) ma nā koleniga gāluega gaohi mea uma.

Heā te uiga o te mea tēnei mō koe?

Ko nā hūiga e mataloa ma i te taimi o te hūiga ko mātou kā gālulue ke fakamautinoa ko te hihitemi fou e i loto ai ia tagata Pahefika ma tino akoako mai tūlaga o vāega uma. E mafai koe ke fakaaauau ke tuhi tō igoa i nā mea tau akoakoga mō gāluega faka-tekinihona ma fefakataukiga ma koleniga ma akoako e vē ona māhani ai koe, e aofia ai i nā polokalame opo fakatahi nā tauhaga (multi-year programmes). Kā mafai koe ona fakaaauau tau akoakoga e hē tāofia ma, āgai ki mua, e ono mafai koe ke kāmata fakalogo e uiga pe vēhea ia tagata Pahefika ona kaukauna lelei atu ki ei e te hihitemi.

Akoakoga Univehite ma Politeki hēai he Tupe Totogi, (Fees Free tertiary education), ma nā fehoahoaniga tau tupe e maua i te StudyLink kā fakaaauau pea.

I te lumanaki, kā i ei ni fakaleleiga e lahi i tō poto māhani akoako. Ko te lahi o nā hihitemi opo fakatahi e fetau lelei atu ki nā tino akoako Pahefika, ō lātou kāiga ma komiuniti, na lea mai i nā talatalanoaga na fai o te fakaleleiga e vēia ko kilātou e fofou ke faigāluega ma maua he tupe ke tauhi ai ō lātou kāiga, na i lō te akoako i te taimi kātoa (full-time).

Ko te lahi o ni akoakoga ki nā gāluega fakatonutonu ka mafai ke maua ke iloa ai te tiute tāua o nā komiuniti e fai i te lagolagoga o te manuia o tino akoako Pahefika ma kaumi ni āvanoa ke fuafua fetau ma lagolago mō tino akoako e te vāega iēia kua i ei nā hikili, poto ma mālamalama i nā mea tāua ma agānuku o te Pahefika.

Ko te hihitemi fou kā fai i luga o te tūlaga o nā mea e galue lelei mō tino akoako Pahefika i te taimi nei ma ko te hihitemi fakatupega fou ka fakamālohia ai foki nā fakalāpotopotoga o nā mea tau akoakoga mō gāluega faka-tekinihona ma fefakataukiga ke kikila patino ki nā manakoga o tagata Pahefika.

Ko nā hūiga o nā mea tau akoakoga mō gāluega fakapatino ka taku mai ai te totoka lelei lahi mō fakalāpotopotoga o tekinoloti ma politeki i luga o vāega uma o Niuhila. Ko nā auala kā faigōfie ke maua, fakauli ma mālamalama ka koi hakili ē koe ke akoako ni hikili fou, toe kolēni pe fakalelei nā hikili mō gāluega.

Ko he tino akoako, tino kolēni pe apelenitihi (apprentice) i te falegāluega, kā lahi atu te maua e koe ni āvanoa ki nā uiga lelei māualuga o te akoako i te gāluega (on-the-job learning) ma fakalāpotopotoga a falefaigāluega fakaopopo ai ki nā akoakoga i nā Univehite pe ko kolēni (on-campus study). Ka mafai koe oi gāoioi i te vā i luga o te gāluega, fafo o te galuega, ma akoako i te kupega tafakilagi, ma faigōfie atu ai ke hikitia ki hētahi kogāfenua i Niuhila.

Heā te ka hohoko mai?

Ko he kulupu faufautua a hitekihola (stakeholders advisory group) kā fakatū ke fehoahoani ke fakamautinoa te faiga hili atu te lelei i te gālulue fakaaauau ma hitekihola (stakeholders), e aofia ai ia tino akoako Pahefika, ō lātou kāiga ma komiuniti, ke fehoahoani ke fakatino te atiakega fakaaauau o te hihitemi fou o mea tau akoakoga mō gāluega faka-tekinihona ma fefakataukiga.

Kāfai koe e fofou ko mātou ke fakafehokotaki hako atu kia te koe, fakamolemole haini loa mō ni iētahi fakamatalaga ma ka lafo atu e kimātou ki a te koe nā fakamatalaga māhani, nā fakamatalaga e uiga ki te fakahologa o nā hūiga, ma pe vēhea ona fakatahi mai koe ki ei ka koi fakaholo te faiga o nā mea.

[Haini loa ki te mātou niuhileta \(newsletter\) e maua ai nā fakamatalaga uma.](#)

Mō ni iētahi fakamatalaga o te Fakalelei o mea tau Akoakoga mō gāluega Fakapatino (Reform of Vocational Education), ma te fakahologa kātoa o te laupepa o fakamatalaga moni, e aofia ai te 'Heā te uiga o te Fakalelei o mea tau Akoakoga mō gāluega Fakapatino mō tamaiti ākoga' laupepa o fakamatalaga moni, fakamolemole fano ki te [Education Conversation - Talanoaga Akoakoga.](#)